

Průzkum o CC licencích a jejich využití v knihovnách

(výzkumná zpráva)

Zpracovala: Zdeňka Kokošová

Datum: 18. 3. 2010

Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta

Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česká republika

Úvod

Průzkum o využití licencí Creative Commons v knihovnách je součástí bakalářské práce s názvem Creative Commons jako forma zpřístupnění autorských děl (Opava, 2010). Bakalářská práce se zabývá základním pojmem Creative Commons - neziskové organizace působící v USA, seznámení s důvody vzniku této organizace a zejména CC licencí. Jako definici můžeme použít pro licence Creative Commons toto: *„Jde o využití licenčních dohod, které je ochoten uzavřít autor příslušného autorského díla zveřejněného na internetu a na základě nich pak poskytnout v určitém rozsahu, formou čtyř druhů licencí, v různé kombinaci a za určitých předpokladů stanovených formou licenční dohody uživatelům možnost využít toto dílo bezplatně. Autor se tímto způsobem dobrovolně vzdává možnosti v různém rozsahu svých práv získat odměnu, případně náhradní platbu (odměnu) za využití svého díla.“*¹

V České republice byly CC licence uvedeny začátkem roku 2009. Nyní je tedy možné užívat tyto licence v souladu s autorským zákonem, díky tomu, že byla vydána v roce 2006 novela autorského zákona č. 216/2006 Sb., která obecnou úpravu licenčních smluv rozšířila tak, aby vystihla charakteristiku uzavírání veřejných licencí.

Přehled dosavadních poznatků

Z dostupných zdrojů bylo zjištěno, že průzkum podobného typu ještě nebyl dosud realizován. Tímto bych chtěla poděkovat Národní knihovně České republiky, jmenovitě panu Mgr. Lukáši Gruberovi za pomoc při realizaci tohoto průzkumu.

Cíl průzkumu

Cílem tohoto průzkumu bylo zjistit, zda knihovny znají licence Creative Commons, jestli CC licence používají, propagují mezi uživateli a zda budují databáze či digitální knihovny, kde by byly zpřístupněny díla, užívající tyto licence. Tento průzkum byl realizován na základě oslovení knihoven, kdy pomocí dotazníku odpovídaly na zadané otázky. Osloveno bylo 252 knihoven, které byly vybrány z celé České republiky.

Z těchto výsledků se následně může vyvíjet směr následné propagace licencí Creative Commons v knihovnách a také mezi autory, ať už začínajícími nebo již publikujícími.

---

¹ STREIT, V. Creative Commons - Nový klíč k řešení autorskoprávní problematiky současnosti : usnadní Creative Commons funkci knihoven v době digitalizace?. *Knížnica*. 2008, roč. 9, č. 8, s. 5-9.

Hypotéza

Jako výsledek budou očekávány další informace o využití licencí Creative Commons v knihovnách. Je známo z oficiálních webových stránek české verze Creative Commons (<http://www.creativecommons.cz/>), že licence jsou používány v projektech jako například *WebArchiv*, *Polytematický strukturovaný heslář (PSH)*, *Digitální učební materiály (DUMy)* a nebo *Infogram: portál pro podporu informační gramotnosti* (podrobné informace o těchto projektech na již zmíněné webové adrese).

Je tedy třeba zjistit, zda existují další projekty, které vedou jednotlivé knihovny, nebo na podobných projektech spolupracují. V rámci tohoto průzkumu se také může stát, že díky rozesílání dotazníku proběhne i další propagace a seznámení s licencemi Creative Commons.

Průzkum o CC licencích a jejich využití v knihovnách

Jak již bylo zmíněno výše, osloveno bylo 252 různých knihoven z celé České republiky. Pomocí dotazníku knihovny odpovídaly na otázky, které by aspoň zčásti vykreslily rozšíření povědomí o CC licencích a také jejich využívání.

Na dotazník odpovědělo celkem 64 knihoven různého typu, které byly rozděleny v 1. otázce do několika kategorií. V dalších otázkách odpovídal různý počet knihoven, takže nelze průzkum počítat podle jednotného celku. Pokud by se vybraly jen ty data, kde nechyběla ani jedna odpověď, byl by dotazovaný vzorek příliš malý, aby vypověděl reálnou skutečnost.

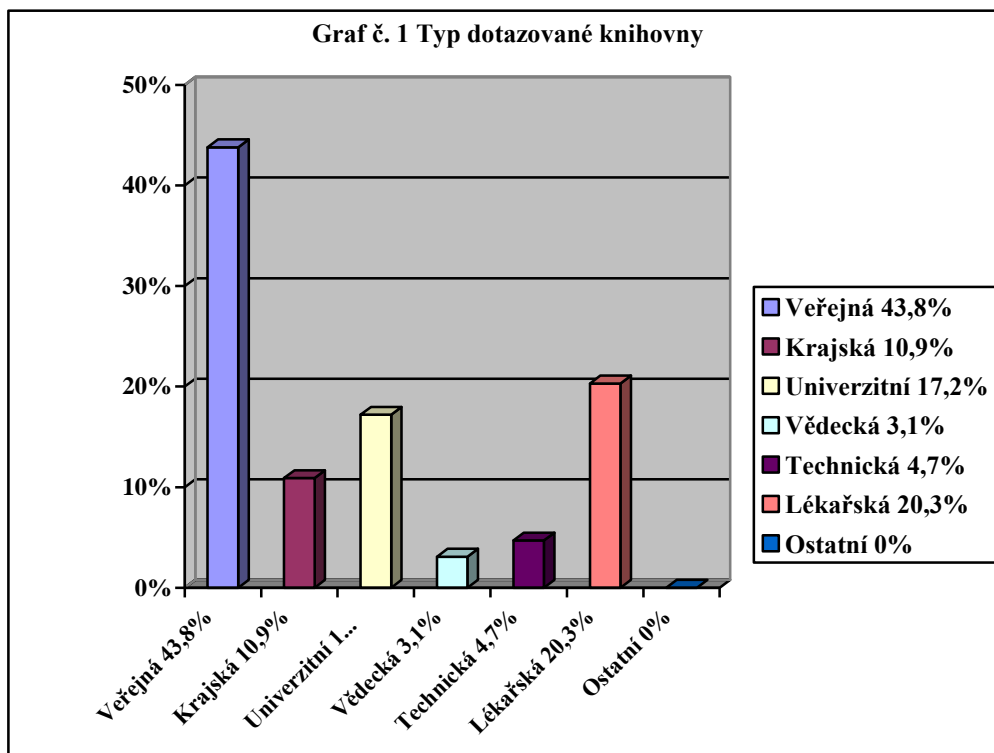
Otázka č. 1: *Typ dotazované knihovny*

Osloveny byly různé typy knihoven. Veřejné, kam jsou zahrnuty knihovny o statusu městských, nebo bývalých okresních knihoven. Krajské, univerzitní, vědecké, technické (zde jsou zahrnuty i knihovny fungující u soukromých firem) a lékařské knihovny (osloveny knihovny mající činnost v nemocnicích).

Rozděleno je tedy 64 knihoven, které se zúčastnily průzkumu. Jejich poměr můžeme vidět následně v grafu č. 1.

Pokud je potřeba vyjádřit počty knihoven číselně vypadá to následně:

- Veřejná (43,8%) – 28 knihoven
- Krajská (10,9%) – 7 knihoven
- Univerzitní (17,2%) – 11 knihoven
- Vědecká (3,1%) – 2 knihovny
- Technická (4,7%) – 3 knihovny
- Lékařská (20,3%) – 13 knihoven

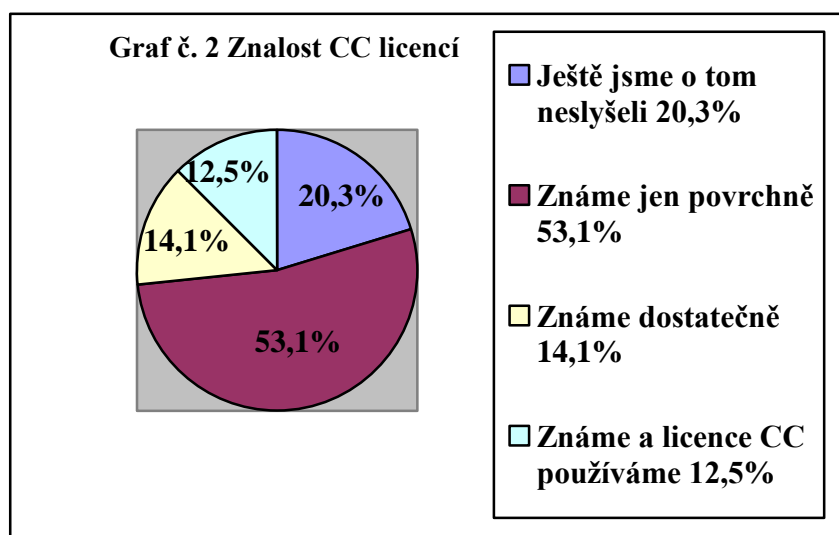

Otázka č. 2: Jste seznámeni s tím, co jsou to licence Creative Commons? (dále jen LCC)

V této otázce odpovědělo všech 64 knihoven. Na grafu je tedy vidět poměr v jakém jsou LCC známy.

Číselně je to vyjádřeno takto:

- Ještě jsme o tom neslyšeli (20,3%) – 13 knihoven
- Známe jen povrchně (53,1%) – 34 knihoven
- Známe dostatečně (14,1%) – 9 knihoven
- Známe a CCL používáme (12,5%) – 8 knihoven

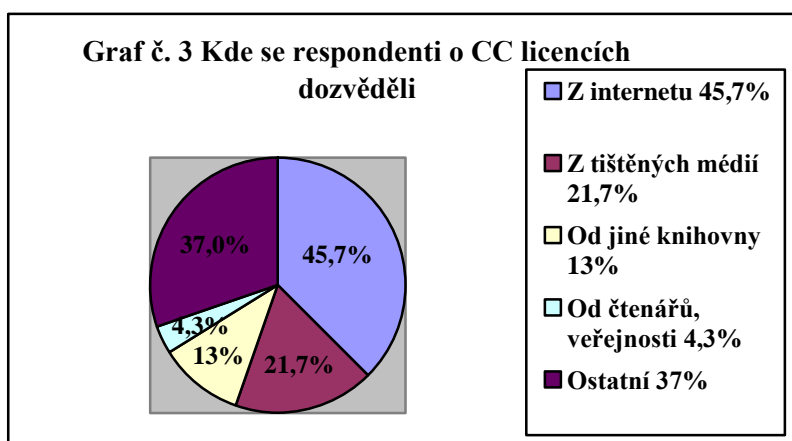
Otázka č. 3: Jak jste se o licencích CC dozvěděli?

Na tento dotaz odpovědělo celkem 46 knihoven a ty měly možnost označit více než jednu z nabízených odpovědí, pokud byla potřeba.

Díky tomu, že se mohlo odpovídat více možnostmi jsou tyto data spíše orientační a číselně by se neměla vyjadřovat.

Respondenti také hodně odpovídali možností *Ostatní*. Je proto vhodné uvést některé jiné alternativy o tom, jak se o CC licencích dozvěděli:

- Školení, odborné semináře nebo odborné konference, přednášky, prezentace, studium na VŠ
- Konference: Knihovny současnosti v Seči, seminář IVIG, seminář NLK
- Průběžné sledování problematiky kolem copyrightu kvůli vykonávání činnosti
- Od tvůrce dotazníku

Otázka č. 3a: Pokud jste uvedli, že jste se o licencích dozvěděli z internetu, uveďte prosím odkaz na webové stránky.

Otázka navazuje na předchozí dotaz. Odpovědělo celkem 21 respondentů. Některé zdroje, ze kterých oslovení respondenti čerpali, se i vícekrát opakovaly. Proto uvádím uvedené zdroje a odkazy v pořadí, ve kterém byly zmíněny: od nejvícekrát po nejméněkrát. Dále je také uvedena stručná charakteristika zdrojů pro přehled.

<http://www.creativecommons.cz/>

Oficiální webové stránky české verze Creative Commons. Zde najdeme kompletní informace o problematice.

<http://www.creativecommons.org/>

Oficiální webové stránky americké verze Creative Commons. Můžeme zde najít přehled o tom, které země zavedly licence Creative Commons a nebo se teprve chystají realizovat tento projekt.

Časopis Ikaros <http://www.ikaros.cz/>

<http://ikaros.cz/licence-creative-commons-a-perspektiva-jejich-zavedeni-do-ceskeho-prostredi/>

Článek z časopisu Ikaros vydaný v roce 2008 roč. 12, č. 3, jehož autorem je Lukáš Gruber, přináší informace o základním představení licencí. Uvedeny jsou zde i typy licencí a také ukázka licence. Je zde zmíněno i to, že v roce 2006 byla u nás upravena legislativa, aby licence mohly být aplikovány v České republice. Článek je ukončen otázkou, zda budou licence přeloženy i do českého jazyka (což se stalo v roce 2009).

Časopis Lupa.cz <http://www.lupa.cz>

<http://www.lupa.cz/clanky/creative-commons-8211-budoucnost-copyrightu/>

Autor: Mirek Zeman – 9. 4. 2004

Creative Commons – budoucnost copyrightu?

Zde se dočteme základní informace o organizaci Creative Commons. Autor se nám snaží pomocí příkladu vysvětlit k čemu je použití CC licencí dobré. Vzhledem k tomu, že je článek staršího data, je neaktuální a můžeme z něj čerpat pouze druhy licencí, které jsou používány v USA.

<http://www.lupa.cz/clanky/ceska-licence-creative-commons-proti-copyrightu/>

Autor: Patrick Zandl – 17. 4. 2009

Učiní česká licence Creative Commons přítrž copyrightu?

Článek informuje o průběhu tiskové konference, která proběhla v dubnu 2009. Byla zde představena česká verze licencí Creative Commons. Konference měla několik částí, kde se k problematice vyjadřovali odborníci, kterých se tato tematika týká. Byli zde např. zástupci

OSA, nebo také byl představen právě probíhající překlad knihy Lawrence Lessiga – Free culture.

<http://www.wikipedia.cz/> - http://cs.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons

<http://www.wikipedia.org/>

Česká a anglická verze Wikipedie, otevřené encyklopedie. Creative Commons stručně představuje jako organizaci a také uvádí druhy licencí. Shodou okolností je Wikipedia dalším, kdo přešel na licence Creative Commons.

<http://edoc.hu-berlin.de/conferences/bobcatsss2008/ebber-nicole-75/PDF/ebber.pdf>

Autorka: Nicole Ebber, Oddělení Informačních studií, Univerzita aplikovaných studií, Cologne, Německo

Název příspěvku: Licence Creative Commons: Nový způsob využívání a použití přístupu k informacím.

Tento příspěvek, který zazněl na konferenci Bobcatsss 2008 je opět seznámením s licencemi Creative Commons. Je tu také zmíněno, jaké jsou výhody při užívání licencí CC a jaké ruší bariéry k přístupu k informacím.

http://ics.muni.cz/zpravodaj/clanky_tisk/629.pdf

Lukáš Gruber, Národní knihovna

Licence Creative Commons a jejich využití v OA

Článek se zabývá problematikou Open Access a její vypořádání s autorským zákonem. Jako zprostředkující nástroj jsou zde popsány licence Creative Commons.

<http://knihovna.nkp.cz/knihovna91/gruber.htm>

Licence Creative Commons v českém prostředí, Lukáš Gruber, Národní knihovna

Knihovna 2009, ročník 20, číslo 1, s. 88-94

Článek seznamující podrobně o problematice Creative Commons. Jsou zde představeny CC licence, její typy a dále se autor zabývá licencemi a autorským zákonem nebo také o uplatnění licencí v knihovnách.

Otázka č. 3b: Pokud jste uvedli, že jste se o licencích dozvěděli z jiné knihovny, uveďte prosím z jaké.

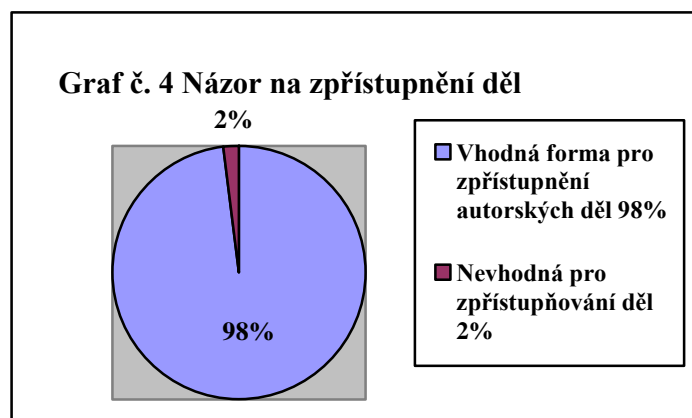
Na tuto otázku odpovědělo 7 knihoven. Opět je to otázka otevřená čili budou zde uvedeny buď konkrétní knihovny, nebo pouze druh (typ) knihovny, protože respondenti odpovídali nejednotně.

- Národní knihovna České republiky
- Krajská knihovna

Otázka č. 4: Po seznámení s licencemi Creative Commons se vám tyto licence jeví jako:

Odpovědělo 51 knihoven. Ty knihovny, které nehlasovaly neměly převážně názor.

Z dotazovaných pouze jedna knihovna ohodnotila licence Creative Commons jako nevhodný způsob pro zpřístupňování děl.

Otázka č. 5: Pokud se vám jeví jako nevhodná, uveďte prosím proč.

Jediný respondent tedy odpověděl, že se CC licence dá v některých konkrétních případech zneužít. Vyplývá zde totiž otázka kontroly a dodržování podmínek a vymahatelnosti práv. Jinak např. v případě beletrie je to zase vhodná forma, zvláště pro začínající autory.

Odpovídali zde ale i respondenti, kteří se vyhnuli názoru, zda jsou CC licence vhodné nebo ne:

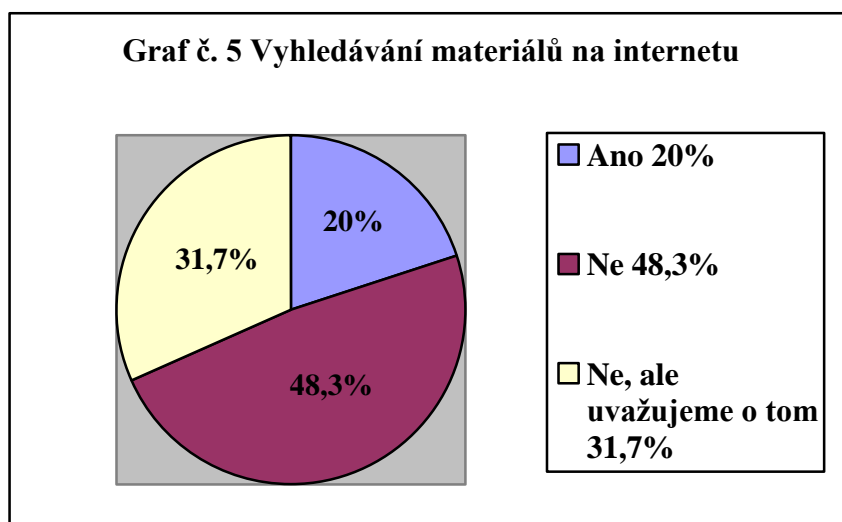
- Pravděpodobně záleží na typu díla a důvěře autora, že uživatel dodrží licenční podmínky (respondent neví nakolik jsou tato práva vymahatelná).
- Důležité je stanovisko autorského zákona a to pro licenci Creative Commons není zatím příliš optimistické. Nicméně knihovna, která odpověděla na tento dotaz tuto licenci používá a podporuje její rozšíření.

Otázka č. 6: *Vyhledáváte materiály vystavené pod CC na internetu?*

Další otázka měla za cíl zjistit, jestli knihovny vyhledávají materiály vystavené pod CC licencemi na internetu. Zde hlasovalo dohromady 60 knihoven. Jak je vidět na grafu, stále ještě převažuje to, že knihovny tyto materiály nevyhledávají.

Číselně je to vyjádřeno takto:

- Ano (20%) – 12 knihoven
- Ne (48,3%) – 29 knihoven
- Ne, ale uvažujeme o tom (31,7%) – 19 knihoven

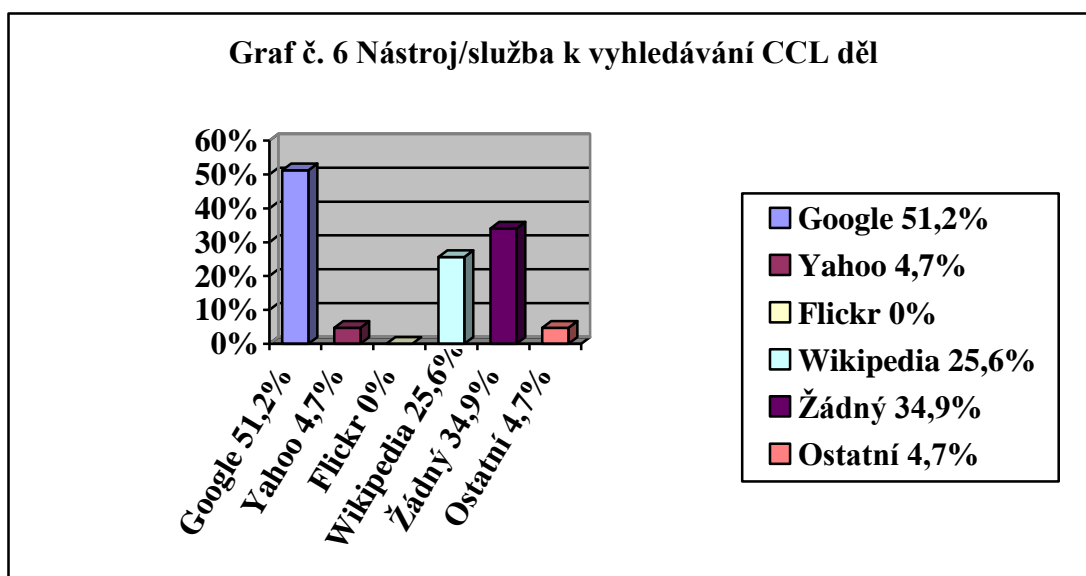

Otázka č. 7: Jaký nástroj/službu využíváte k vyhledávání CC licencovaných děl?

Znovu se v této otázce mohlo odpovídat více možnostmi. Odpovědělo dohromady 43 knihoven. Nejvíce se používá jako vyhledávač Google.

Dvě knihovny uvedly, že používají jiný nástroj pro vyhledávání, jsou to:

- některé fotobanky
- <http://search.creativecommons.org/> - toto je multivyhledávač, který poskytuje organizace Creative Commons na svých webových stránkách. V tomto vyhledávači jsou zahrnuty všechny druhy vyhledávačů, které byly nabídnuty jednotlivě v této otázce.

Otázka č. 8: Máte představu, jak byste využili CC licence pro vlastní projekty?

Vykreslete, prosím, stručně její nástin.

Na tuto výzvu reagovalo několik knihoven. Některé vykreslily už i konkrétní příklady, které jsou v provozu v jejich institucích, některé knihovny vykreslily své představy, jak by se mohlo CC licencí využít.

- CC licence by se mohly využít pokud by knihovna elektronicky publikovala, např. nějaký časopis tvořený dětmi v literárním kroužku při knihovně (jako v minulosti), nebo nějaké publikování dětských prací.

- Využití by se uplatnilo při publikační činnosti zaměstnanců nebo také u dokumentů, které knihovna vytváří jako pomůcky pro vyhledávání pro uživatele. A nebo u univerzitních elektronických skript.
- Je to vhodné pro publikovaný obsah na webu knihovny.
- Aplikováno v: <http://www.techlib.cz/cs/katalogy-a-databaze/psh> (Polytematický strukturovaný heslář) , <http://nysl.techlib.cz/> (Národní úložiště šedé literatury). Perspektivně využití pro zpřístupnění děl v digitální národní technické knihovně.
- Např. pro vystavení regionálních bibliografií na stránkách knihovny.
- Pro informační materiály, výukové materiály.
- Knihovna zatím využívá veškeré webové prezentace a spolupracuje na projektu WebArchiv.
- Užití CC licencí by mohlo pomoci rozšířit nabídku zdrojů pro naše uživatele, zvláště při budování digitální knihovny Městské knihovny v Praze.
- Pro e-learning v oblasti informačního vzdělávání, případně pro vystavení dalších prezentací. Formou doporučení uživatelům – autorům odborných prací.
- Knihovna uvažuje o vydávání online časopisu s knihovnickou problematikou.
- Šíření, upravování dokumentů, citace, open access.
- Produkty Regionální knihovny Karviná

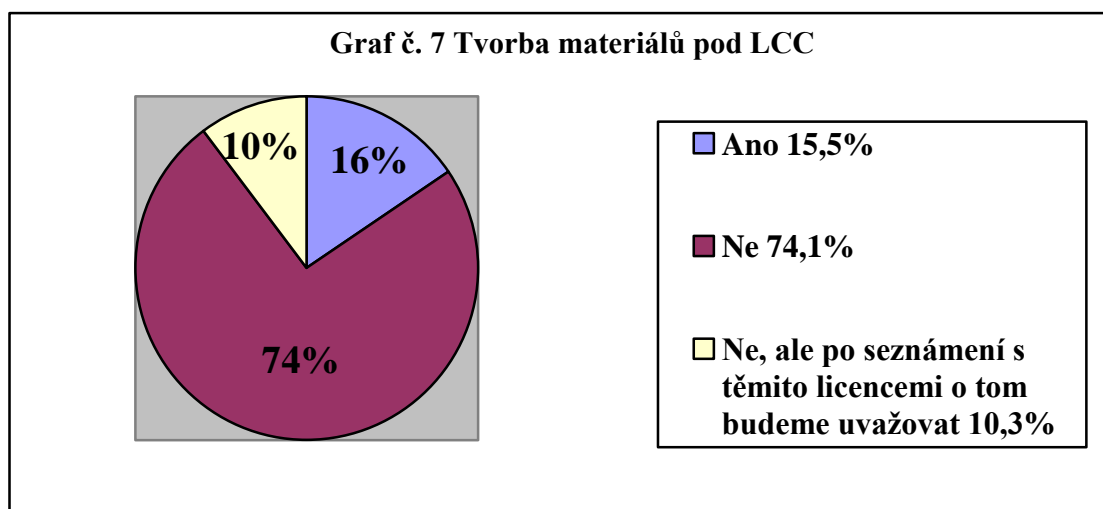
Univerzitní knihovna Univerzity Pardubice:

Pod licencí CC zpřístupňujeme v Digitální knihovně Univerzity Pardubice materiály publikované našimi akademickými pracovníky, zpravidla se jedná o preprinty odborných článků či příspěvků ze sborníků, u kterých autorská práva zůstávají autorovi – <http://hdl.handle.net/10195/35456>. V ostatních případech ke zpřístupnění plných textů publikační činnosti se snažíme využívat možností open access – <http://hdl.handle.net/10195/35195>. Jedná se prozatím o testovací stádium na vybraném vzorku, tudíž takových záznamů prozatím mnoho nemáme. Velmi často využíváme na Facebooku knihovny také fotky a obrázky publikované pod licencí CC – <http://www.facebook.com/knihovna.upce>.

Otázka č. 9: *Vytváříte materiály pod licencemi Creative Commons?*

Na otázku odpovědělo celkem 58 knihoven. Graf opět ukazuje, že převážná většina oslovených materiály nevytváří. Výsledek vypadá číselně takto:

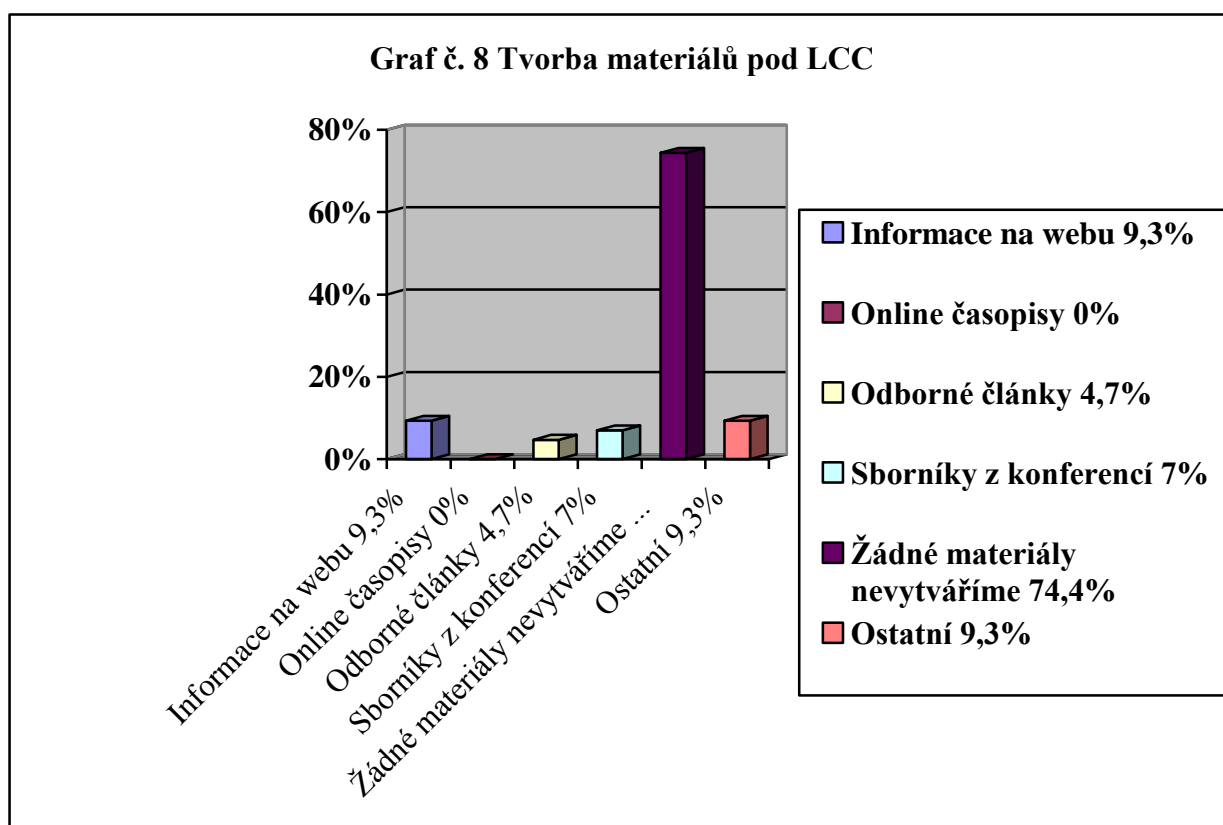
- Ano (15,5%) – 9 knihoven
- Ne (74,1%) – 43 knihoven
- Ne, ale po seznámení s těmito licencemi o tom budeme uvažovat (10,3%) – 6 knihoven

Otázka č. 10: *Jaké vytváříte materiály pod licencemi Creative Commons?*

Na vyjádření o tvorbě materiálů pod CC licencemi odpovědělo 43 knihoven. Byla tu opět možnost odpovídat na více možností. Pod možností *Ostatní* se některé knihovny vyjádřily takto:

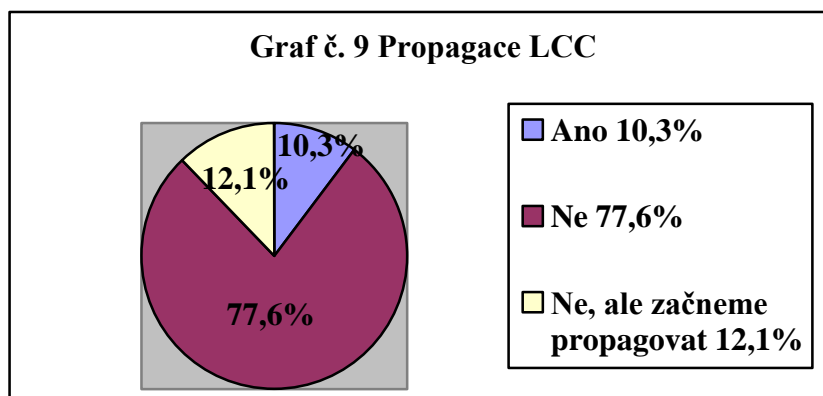
- materiály na Wikipedia.cz
- vystavování regionálních bibliografií na stánkách knihovny
- výukové materiály, návody od studentů, informační podpory

Otázka č. 11: *Pomáháte s propagací licencí Creative Commons?*

Dohromady odpovědělo 58 knihoven. V číslech je to takto:

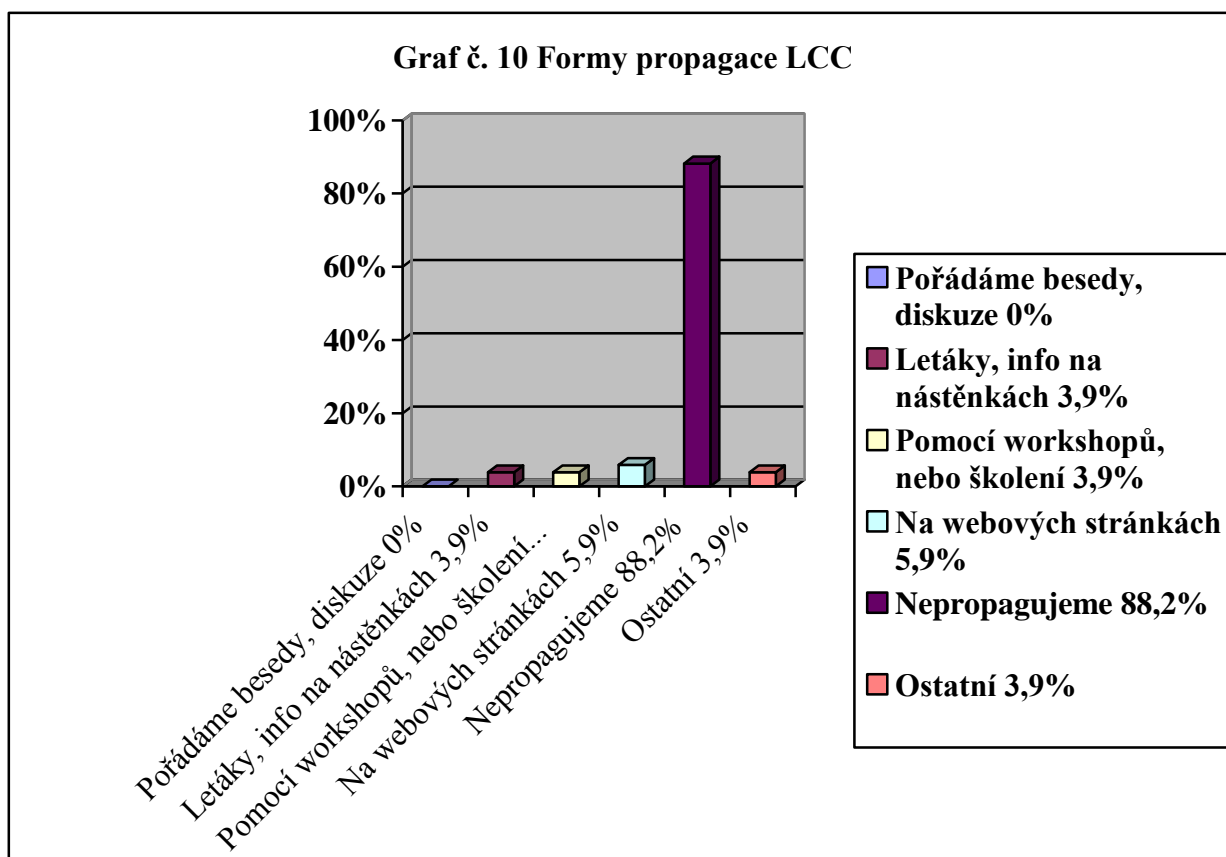
- Ano (10,3%) – 6 knihoven
- Ne (77,6%) – 45 knihoven
- Ne, ale začneme propagovat (12,1%) – 7 knihoven

Otázka č. 12: Jak propagujete licence Creative Commons u uživatelů?

Na tuto otázku odpovědělo 51 knihoven. Bylo možné odpovídat více možnostmi. Je vidět, že propagace u uživatelů není častou činností. Mezi ostatní možnosti propagace bylo uvedeno:

- posílání informací e-mailovou poštou
- příspěvky na konferencích, seminářích

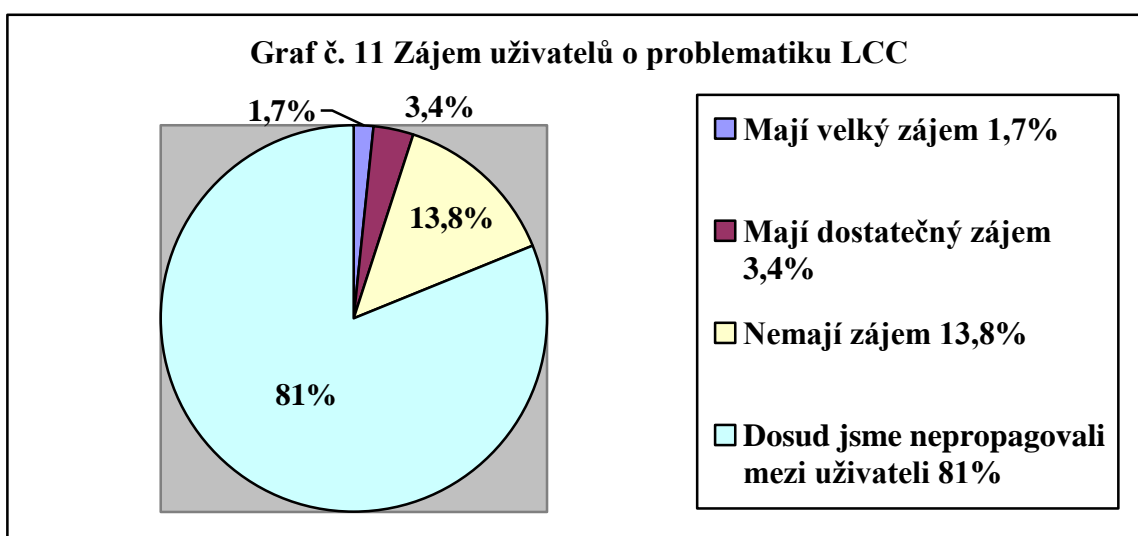

Otázka č. 13: *Jaký je zájem ze strany uživatelů o problematiku licencí Creative Commons?*

V této otázce odpovědělo 58 knihoven. Již z předchozí otázky víme, že se knihovny propagaci CC licencí moc nevěnují, takže odpovědi budou v podobném rozpětí.

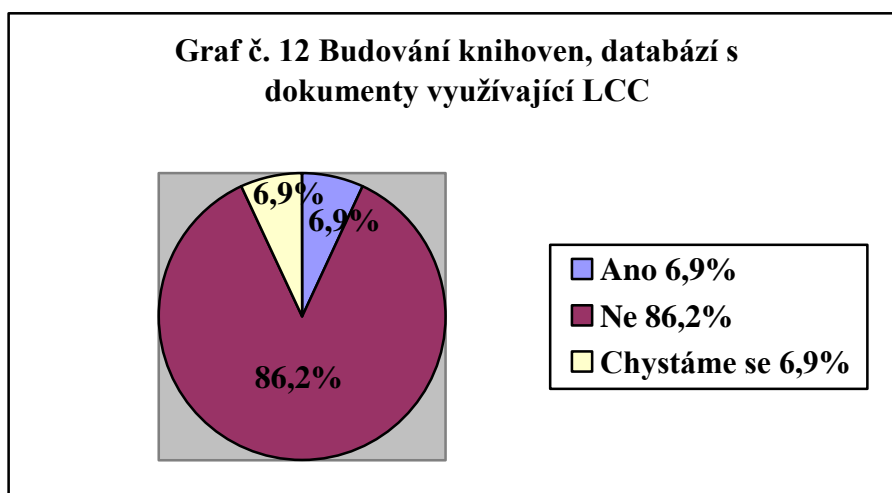
- Mají velký zájem (1,7%) – 1 knihovna
- Mají dostatečný zájem (3,4%) – 2 knihovny
- Nemají zájem (13,8%) – 8 knihoven
- Dosud jsme nepropagovali mezi uživateli (81%) – 47 knihoven

Otázka č. 14: Budujete digitální knihovny či databáze, kde jsou díla, která využívají licence Creative Commons a poskytnete k těmto databázím přístup?

Tato otázka byla zodpovězena 58 knihovnami. V naprosté většině knihoven se žádné databáze nebo digitální knihovny s CC licencovanými díly nebudují.

- Ano (6,9%) – 4 knihovny
- Ne (86,2%) – 50 knihoven
- Chystáme se (6,9%) – 4 knihovny

Otázka č. 15: Pokud tyto databáze budujete, vložte prosím odkaz, odkud je přístupná online.

V následujících odkazech najdeme budované databáze, či digitální knihovny, které obsahují CC licencované díla:

- <http://www.techlib.cz/cs/katalogy-a-databaze/psh>

Polytematický strukturovaný heslář – česko-anglický slovník hesel, který slouží jako nástroj pro pořádání a vyhledávání dokumentů podle tématu. PSH obsahuje více než 13 500 hesel ze všech základních oblastí lidského poznání. Hesla jsou rozdělena do 44 tematických řad a každé z nich je v rámci oboru zařazeno do šesti-, výjimečně sedmistupňové hierarchie.

- <http://dspace.upce.cz>

přesněji

http://dspace.upce.cz/handle/10195/34539/browse?type=dateissued&submit_browse=Podle+data

Digitální knihovna Univerzity Pardubice, která je primárně určena k ukládání a zpřístupňování bakalářských, diplomových a disertačních prací zpracovaných v rámci akreditovaných studijních programů na Univerzitě Pardubice.

- www.webarchiv.cz

Digitální archiv „českých“ webových zdrojů, které jsou zde shromažďovány za účelem jejich dlouhodobého uchování. Ochranu a uchování těchto dokumentů zajišťuje od roku 2000 Národní knihovna ČR ve spolupráci s Moravskou zemskou knihovnou a Ústavem výpočetní techniky Masarykovy univerzity.

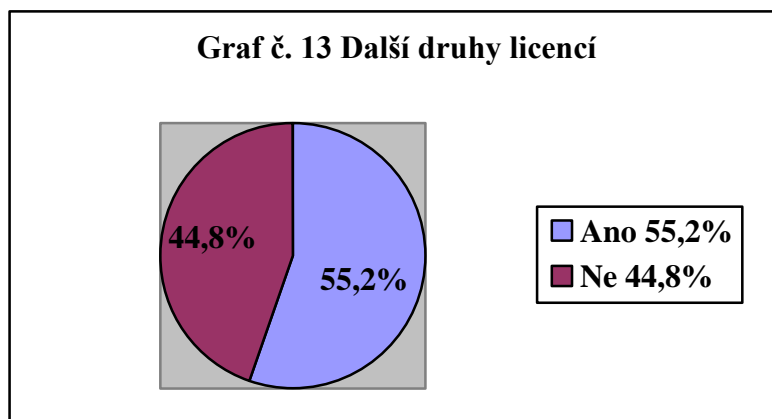
- <http://medvik.cz/kramerius> a <http://www.nlk.cz/informace-o-nlk/odborne-cinnosti/digitalni-archiv>

Digitální archiv (rezpozitář) je informační systém, který slouží k dlouhodobé ochraně a zpřístupnění digitálních dat. Digitální archiv NLK je provozovaný v systému Kramerius. Obsah archivu je získáván z digitalizačních aktivit NLK, replikací dat z jiných archivů a rezpozitářů, z volně přístupných zdrojů zveřejněných pod licencí Creative Commons nebo na základě uzavření licenční smlouvy s NLK.

Otázka č. 16: *Znáte i jiné druhy licencí než jsou licence Creative Commons?*

Odpovědělo 58 knihoven. Je vidět, že výsledky jsou téměř vyrovnané.

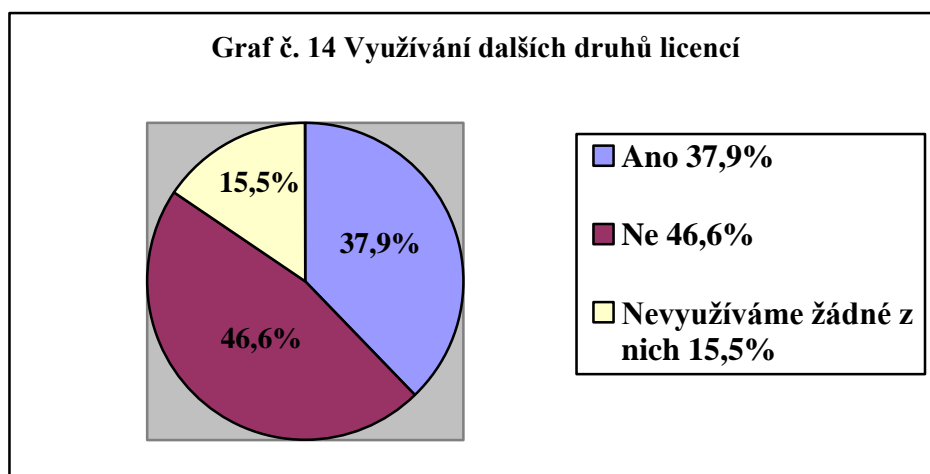
- Ano (55,2%) – 32 knihoven
- Ne (44,8%) – 26 knihoven

Otázka č. 17: *Využíváte jiné druhy licencí než licence Creative Commons?*

Na tuto poslední otázku odpovědělo znovu 58 knihoven.

- Ano (37,9%) – 22 knihoven
- Ne 46,6%) – 27 knihoven
- Nevyužíváme žádné z nich (15,5%) – 9 knihoven

Závěr

Jak již bylo v úvodu řečeno, cílem tohoto průzkumu bylo zjistit, jaké je povědomí o licencích Creative Commons v knihovnách, zda je používají, nebo budují různé databáze či digitální knihovny s licencovanými díly.

Průzkum ukázal, že znalost o CC licencích je většinou povrchní, jen malá část oslovených knihoven zná Creative Commons tak dobře, aby je používala.

Mimo jiné se ale podařilo zjistit, že existují i další digitální knihovny, kde se vyskytují CC licencovaná díla. Dále jsme si mohli projít různé názory na problematiku CC licencí a také se potvrdila možnost, že rozesláním dotazníku do knihoven se uskutečnila propagace.

Závěrem chci poděkovat všem knihovnám, které věnovaly čas k vyplnění dotazníku a tím se zapojily do průzkumu, také za jejich vstřícnost a ochotu, kterou projevily.